
ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 94:327:339

М. В. Багінська*Дипломатична академія України при МЗС України (м. Київ)***БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ШВЕЙЦАРІЇ 1936-2012 РОКИ: ВИБІР В БІК НОВИХ РЕАЛІЙ
ЧИ ТРАДИЦІЙ?**

У статті висвітлено складові та характерні риси банківської системи Швейцарії та обґрунтування їхнього впливу на міжрегіональні економічні та політичні відносини із Європейським Союзом. Показано особливості формування та реалізації фінансових інтересів Швейцарії в контексті імплементації двосторонніх угод між Швейцарською Конфедерацією та окремими країнами Європейського Союзу щодо розкриття імен клієнтів.

Ключові слова: банківська система, банківська таємниця, зовнішня політика Європейського Союзу, Швейцарія.

В статье проанализированы составляющие банковской системы Швейцарии и их влияние на межрегиональные экономические и политические отношения с Европейским Союзом. Продемонстрированы особенности формирования и реализации финансовых интересов Швейцарии в контексте имплементации двусторонних соглашений между Швейцарией и Европейским Союзом.

Ключевые слова: банковская система, банковская тайна, внешняя политика Европейского Союза, Швейцария.

Just as Switzerland has been an important center of reliable banking services in the world, so has the banking sector become important to its prosperity. This paper focuses on the institution of banking secrecy as the central reason behind the success of the Swiss banking sector, which has recently been cited as complicit in serious cases of tax evasion. A stream of money laundering and other financial scandals have made strict bank secrecy difficult to justify. The Swiss, however, have argued that intervention in their tax regime from other states is tantamount to bullying of their sovereign prerogative.

Social uprisings, budget deficits and austerity measures have brought about a new phase in the world economy, necessitating changes in the Swiss banking tradition as new tax havens such as: Singapore, China and India emerge as serious rivals to Switzerland.

In 1934 the principle of banking secrecy was judicially enacted into Swiss penal law, citing the need to protect victims of Nazi persecution and attract foreign business. By offering this kind of bank service and protection to its citizens and foreign countries, Swiss banks took advantage of the international norms as it has become apparent that not just victims of persecution have used these services but also criminals, money launderers and tax evaders. It is an interesting paradox that offshore investment is often more advantageous for foreigners than local residents. Looking at the immense amount of money which has been gained through money laundering and tax evasion, it is clear that it is not only the playground of the rich and famous but a serious business. This revenue is subtracted from the economic, political and social infrastructure of the nation. The author investigates the historical background and future steps schemes in the financial sector.

Keywords: banking system, banking secrecy, the foreign policy of the European Union, Switzerland.

Одним з головних чинників економічного благополуччя та зростання країни є стабільність її банківської системи. Швейцарія вважається однією з найважливіших банківських і фінансових центрів світу, банківська справа якої набула особливого розмаху у 50-60 роки минулого століття. Розташування в центрі Європи, статус постійного нейтралітету, економічна і політична стабільність, відносно стійкий курс національної валюти, ліберальне законодавство у валютно-фінансовій сфері, а також розгалужена мережа банківських філіалів і відділень та широкий асортимент банківських послуг із великими обсягами операцій сприяли становленню країни в якості міжнародного фінансового центру. Інститут банківської таємниці, який був ключовим і стійким монолітом непохитної основи всієї швейцарської банківської системи і сприяв становленню країни як благополучного та стабільного в адміністративних і фінансових системах

центру, знаходиться під прищлом країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів. Падіння акцій банку UBS, схеми махінацій розроблені банківськими службовцями для допомоги клієнтам у відхилянні від сплати податків поставили під загрозу довіру до всієї країни як до надійного партнера та надійного фінансового центру.

Актуальність даної статті полягає у демонстрації аналізу проведеним швейцарським урядом помилок недооцінення всієї серйозності світової фінансової кризи і створення негативного іміджу країни-офшора. Пріоритетним важелем успішного розвитку двосторонніх відносин має стати розбудова стійких та ефективних механізмів по контролю за відмиванням брудних грошей та політика транспарентності.

Мета статті - висвітлити складові та характерні риси банківської системи Швейцарії та обґрунтувати їх вплив на міжрегіональні економічні та політичні відносини із країнами Європейського Союзу.

Хронологічні рамки даної статті охоплюють період з 1936 по 2012 рік. Вибір даних хронологічних рамок пояснюється значенням аналізованого періоду для реалізації історичного підґрунтя щодо визначення подальших дій для запобігання вчиненню кримінальних дій у фінансовій сфері зі сторони Європейського Союзу та Швейцарії. Нижня хронологічна межа датується 1936 роком, коли був закладений інститут банківської таємниці. Верхня хронологічна межа визначена 2012 роком, тобто останніми подіями які відбуваються у сфері фінансових відносин між ЄС та Швейцарією.

Питанню інституту банківської таємниці Швейцарії присвячені дослідження Ронена Палана, Бенедикт Вібе Крістенен. Їх роботи привернули особливу увагу під час написання статті. Бенедикт Вібе Крістенен аналізує програмні зміни в міжнародних фінансових транзакціях яку пройшла банківська система Швейцарії до 1985 року. Автор Ронен Палан вивчає юридичні аспекти, нерегульовані але досить добре розвинені системи, які підтримуються урядами держав. Ці системи виникли лише для роботи на міжнародні фінансові операції, податкові оазиси. Автор вважає що комерціалізація суверенітету підриває легітимність поняття держави та сприяє формі кочового капіталізму.

Окремої уваги заслуговують праці Бита Гуїлдмана. У своїй роботі дослідник виокремлює історичне підґрунтя становлення принципу банківської таємниці, дає ґрунтовний аналіз роботи швейцарських банків, аналізує справжнє значення банківської таємниці, аналізує ситуацію, яка склалася між швейцарським банком UBS та США та робить висновок щодо подальшого розвитку подій.

Структура банківської системи Швейцарії, на відміну від більшості інших країн, характеризується концепцією універсалізму. Характерною рисою швейцарської банківської системи є надзвичайно високий ступінь контролю за діяльністю банків та інвестиційних компаній. На цьому ґрунтується загальноприйняте в світовій практиці ставлення до швейцарських банків як до еталона надійності. Контроль за банками має триступінчасту структуру і здійснюється Федеральною банківською комісією, Національним банком і Швейцарською банківською асоціацією відповідно до федерального закону про банки від 1934 року [3, с. 72-74]. Більшість вважає, що принцип банківської таємниці був започаткований швейцарцями. Насправді ж перші історичні згадки про банківську таємницю відносяться до 1593 року при укладенні статуту банку Амбросіано в Мілані (Banco Ambrosiano) [8, с. 1].

Традиційна банківська таємниця сприяла успіху швейцарської банківської справи і перетворенню країни в один з найбільших світових банківських центрів, в якому зосереджено приблизно 1,2 трлн дол. активів міжнародних клієнтів, що складає одну третину глобальних транснаціональних активів [10, с. 94]. Високий рейтинг банківської системи Швейцарії обумовлений тим, що за період після Другої світової війни не було жодного випадку банкрутства банку.

В чому ж полягає різниця між принципом банківської таємниці у Швейцарії та принципом конфіденційності в інших європейських країнах?

Швейцарія давно юридично закріпила право на приватність та свободу, яке включає право на захист персональних фінансових даних. Швейцарський Федеральний Суд керується даним правом з 1874 року. У 1934 році був прийнятий федеральний закон про банки, в якому в статті 47 визначена міра кримінальної відповідальності за розголошення персональних даних клієнта. Кримінальна а не адміністративна відповідальність є основною відмінністю між принципом банківської таємниці у Швейцарії та принципом конфіденційності в інших європейських країнах. Для того щоб зрозуміти причину через яку була введена кримінальна відповідальність за порушення таємниці банківського вкладу потрібно проаналізувати історичне підґрунтя цього питання. Автор Бит Гуїлдман наводить наступний аспект - у 1933 році Адольф Гітлер стає рейхсканцлером Німеччини. Тисячі людей які переслідувались в гітлерівській Німеччині

починають розмішувати свої вклади у Швейцарії, для того щоб зберегти їх від конфіскації. Таким чином у 1934 році був прийнятий закон щодо банківської діяльності. Банкіра, якого звинувачують у розголошенні банківської таємниці, притягували до кримінальної відповідальності навіть без судового позову клієнта. Це було зроблено для того щоб захиститись від діяльності агентів податкових та прикордонних органів нацистської Німеччини, які давали хабарі співробітникам швейцарських банків для того щоб отримати імена клієнтів [8, с. 10]. Таким чином коли в дію вступив закон про банки, жоден співробітник не мав права, навіть після виходу на пенсію чи будучи у відставці, розголошувати імена клієнтів. Так було закладено ефективний і дієвий механізм захисту клієнтів банку від будь-яких дій зі сторони урядових установ та відомств будь-яких країн. Інтерпретація закону дійшла до того, що співробітники банку не мають права навіть підтвердити сам факт існування вкладу, навіть на запит самого клієнта, керуючись поясненням що на клієнта може бути здійснений тиск зі сторони уряду. [9].

Звичайно не можна стверджувати, що принцип банківської таємниці є абсолютним. Швейцарські закони детально регулюють за яких умов банківська таємниця може бути частково розкрита. А саме тоді коли громадянин Швейцарії підозрюється у кримінальному злочині. Правоохоронні органи мають отримати дозвіл суду за яким банківська таємниця буде розкрита. Щодо іноземних громадян тут діє інший принцип, а саме той який визначений у двосторонньому договорі із кожною окремою країною. За будь-якої умови, правоохоронні органи іншої країни мають спочатку отримати дозвіл суду Швейцарії, при чому кримінальна дія «клієнта-підозрюваного» має відноситись до кримінальної відповідальності і по законам Швейцарії. Тут і виникає колізія, так як податкові правопорушення не відносяться до кримінальної відповідальності у Швейцарії. Треба зазначити, що Швейцарія розмежує два поняття - ухилення від сплати податків (адміністративне правопорушення) і податкові махінації (кримінальне правопорушення). Тому Швейцарію і звинувачують у захисті іноземних клієнтів, які ухиляються від сплати податків у рідних країнах. Різний підхід до цього питання зі сторони Швейцарії, ЄС та США і є наріжним каменем спотикання.

Останні два роки США і Європейський Союз всіма силами намагаються припинити практику, коли Швейцарія використовується, як пункт призначення для грошей пов'язаних з фінансовими злочинами. За даними Boston Consulting Group на 2010 рік приблизно 2. 1 трил дол, а це 27 % всього офшорного капіталу було розміщено саме у Швейцарії. Протягом багатьох років Швейцарія палко відстоювала своє право на володіння «золотою акцією» - законом про таємницю банківського вкладу. Опитування показали, що населення країни дуже добре поінформовано в цьому питанні. При цьому 58% підтримують закон про таємницю банківського вкладу і лише 11% хотіли б його змінити.

Борючись за наповнення національних бюджетів, уряди країн ЄС та США розпочали війну з власними громадянами і їхнім небажанням інвестувати в рідні економіки та сплачувати податки. Відкриваючи рахунки в третіх країнах нерезиденти уникають сплати податків на доходи, зокрема за нараховані на заощадження відсотки [1] Крім США, розкриття банківської таємниці від Швейцарії вимагають Німеччина, Великобританія і ще ряд європейських країн.

З 2000 року Європейська комісія проводила щорічні переговори із Швейцарією і намагалась переконати її у важливості зміни законодавства щодо банківської таємниці. Так спочатку Європейська комісія запропонувала всім країнам-членам ЄС запровадити єдиний податок на дохід за місцем його походження/нарахування. Іншими словами, якщо громадянин однієї з країн ЄС тримає гроші в банку іншої країни ЄС, то з нього в будь-якому випадку стягатимуть єдиний ЄС-податок на доходи від цих вкладів. Проти цього різко виступила Великобританія побоюючись, що це призведе до масованого відтоку капіталу в фінансові центри за межами Європейського Союзу.

Порадившись, лідери ЄС вирішили піти іншим шляхом - увівши так званий обмін інформацією про клієнтів. У результаті кожна з країн-членів Євросоюзу одержуватиме дані про свого громадянина, коли той захоче інвестувати свої заощадження у фінансові установи будь-якої іншої країни ЄС. Податок тоді доведеться сплатити на батьківщині. Такий план зовсім не сподобався Бельгії і Люксембургу, і вони продовжували наполягати на єдиному податку за місцем походження доходу [1; 2; 3].

Швейцарські банки, які підписали двосторонні угоди про податкових ухильників з владою Німеччини і Великобританії, зазнають фінансових втрат. Згідно з дослідженням компанії Booz & Co, відтік коштів складе 47 млрд франків (51,1 млрд дол.). При цьому щорічно фінансові інститути Швейцарії втрачатимуть близько 1,1 млрд франків (1,2 млрд дол.) - 4% доходів від рівня 2010 року [6; 7].

Після початку світової кризи швейцарська банківська таємниця опинилася під загрозою. У 2009 році Швейцарія ввела поняття різниці між ухиленням від податків і податковою махінацією

у всі угоди щодо подвійного оподаткування, тим самим США отримали чудову можливість здійснювати тиск на Швейцарію. Між найбільшим швейцарським банком UBS і американською Федеральною податковою службою IRS (Internal Revenue Service) виник конфлікт. На початку 2009 року весь світ звинувачував Швейцарію у нечесній конкуренції за рахунок культивування на своїй території «податкових оазисів». У 2009 році США отримали від банку UBS 780 мільйонів доларів за те що останній допомагав американським громадянам ухилятися від сплати податків.

В тому ж році Credit Suisse зафіксував чистий відтік у розмірі 30 млрд франків (31,98 млрд доларів), повідомляє Reuters з посиланням на фінансового директора банку Девіда Матерса. Credit Suisse займає після UBS друге місце за активами серед швейцарських банків.

На початку 2012 року банки Швейцарії, включаючи UBS і Credit Suisse погодилися віддавати виручку від податку на інвестиції і доходи від приросту капіталу міністерствам фінансів Великобританії в обмін на нерозголошення імен клієнтів. Угода повинні набути чинності в січні 2013 році і, на думку аналітиків, обернуться падінням інтересу вкладників до країни. Приватні банкіри вважають, що відплив капіталу з провідних швейцарських банків складе 25-30 відсотків від загального обсягу розміщених на рахунках коштів. Така ж угода мала діяти і з Німеччиною але вона не була ратифікована парламентом Німеччини. Раніше передбачалося, що документ також набуде чинності в січні 2013 року. За умовами угоди для добровільної легалізації активів достатньо б одноразово сплатити податок у розмірі 21-41 відсотків від суми вкладу в швейцарському банку (ставка залежить від суми і терміну депозиту). Вкладники при цьому зберігають анонімність - податки з нерезидента-власника рахунку відніме швейцарський банк, а потім переправить їх в німецький бюджет. Цей підхід умовно назвали «схемою Рубіка», аналогічні угоди вже успішно ратифіковані парламентами Великобританії і Австрії. Хоча критики вважають, що сподівання Великобританії отримати від такої афери 7 мільярдів фунтів (11 мільярдів доларів) є занадто оптимістичними. Соціал-демократична партія Німеччини наполягає на укладанні нової версії документа - з автоматичним розкриттям інформації по платниках податків. У німецькому міністерстві фінансів підрахували, що громадяни країни тримають на швейцарських рахунках близько 150 мільярдів швейцарських франків (124,6 мільярда євро), а додаткові збори прибуткового податку могли б принести 10 мільярдів євро. З 2010 року наглядові органи Німеччини, які не мають прямого доступу до інформації по рахунках німецьких платників податків в швейцарських банках, витратили 9 мільйонів євро на придбання нелегальних копій банківських баз даних. Швейцарія у відповідь на подібні дії ще в березні 2012 року видала ордери на арешт трьох німецьких держслужбовців, відповідальних за придбання даних нелегальним способом.

З 2010 року коли була запущена програма амністії понад 7 тисяч громадян зізналися в ухилянні від сплати податків і пройшли процедуру податкової амністії, що поповнило казну на 3 мільярди євро, заявили в міністерстві фінансів ФРН.

Також у 2012 році уряд Швейцарії зобов'язав банки надати американській владі зашифровані дані про власних клієнтів. Під пильне око податківців потрапили 11 найбільших та найстаріших банків, і в квітні швейцарський уряд дозволив їм передати інформацію, яку запитували міністерство юстиції США і Комісія з цінних паперів і бірж. П'ять швейцарських банків, включаючи Credit Suisse, передали владі США інформацію про те, як в останні 10 років був влаштований їхній бізнес з обслуговування клієнтів із США.

Останній скандал щодо ухилення від сплати податків розгорнувся в листопаді 2012 року, коли податкова поліція та прокуратура Мангейма, Німеччина повідомили про розслідування щодо франкфуртської філії швейцарського банку UBS. Її підозрюють в сприянні ухиленню від сплати податків. Спочатку підозри викликали фінансові операції жителя Мангейма, який перевів великі суми в Швейцарію, не заплативши з них податки у держскарбницю. При цьому був використаний не офіційний спосіб переказу грошей за кордон, який відповідні служби могли б відстежити, а внутрішній розрахунковий рахунок німецької філії UBS.

Німецькі слідчі дійшли до висновку, що подібна практика стала для представництва швейцарського банку системою і нормою. Такий висновок було зроблено після аналізу сотень тисяч документів, вилучених під час обшуку в офісах UBS в Німеччині в травні. Аналізуючи отримані документи, слідчі дізналися про невідомий їм раніше спосіб ухилення від податків. Якщо раніше мова йшла здебільшого про відкриття рахунків в Швейцарії, то тепер з'ясувалося, що німецькі вкладники UBS використовують кошти, з яких не виплачені податки, для оплати узятих у Швейцарії кредитів. Таким чином UBS допомагав своїм клієнтам ухилятися від сплати податків з 2004 по 2012 роки. Прокурори вважають, що послугами банку користувалися тисячі податкових ухильників. Представники UBS зі свого боку стверджують, що ще в 2009 році відмовилися від всіх схем, які допомагали німецьким вкладникам уникати сплати податків.

На думку автора, міжнародне співтовариство, яке переживає фінансову кризу, вирішило

зробите все можливе для сприяння досягнення соціальної справедливості. Ми живимо в час коли панує низький темп економічного росту, високий рівень безробіття та всезростаюча соціальна нерівність. Більшість населення не розуміє чому невелика кількість багатих людей ухиляється від сплати податків. Масові демонстрації підштовхують політиків і партії до радикальних способів вирішення проблеми, так ЄС пропонує ввести практику автоматичного обміну інформацією. В свою чергу Федеральна Рада вирішила прийняти останні рекомендації «Цільової групи по фінансовим заходам в сфері відмивання доходів». Федеральна Рада наказала створити спеціальну міжвідомчу робочу групу, яка має представити до кінця цього року конкретні заходи щодо участі Конфедерації у боротьбі з відмиванням брудних грошей. На думку автора, американська та європейська сторони погодяться на глобальну угоду із Швейцарією лише, якщо вони будуть впевнені, що швейцарські банки будуть вести свій бізнес згідно чинних міжнародних стандартів. В листопаді 2012 року Швейцарія під тиском міжнародної спільноти погодилась розробити план в якому будуть визначені подальші кроки по поступовому посиленню прозорості в роботі банківського сектору. Так з листопада 2012 року при відкритті рахунку клієнта будуть просити підписати документ в якому він має зазначити що він сплатив всі податки. Підписання цього документу не буде обов'язковим. Головною причиною такого кроку на думку автора – є страх ізоляції міжнародною спільнотою. Останні події вже негативно вплинули на швейцарську економіку, яка дуже сильно залежить від доходу з банківського сектору. Роботу вже втратили майже 10 тис працівників банків. ВВП може зменшитись на 1 відсоток. UBS та Credit Suisse сподіваються компенсувати відтік вкладів грошима нових вкладників із країн що розвиваються. Нові реалії мають навчити швейцарців що економіки всіх країн так чи інакше взаємопов'язані і що в часи економічної та політичної нестабільності ніхто не може залишатись осторонь. Зараз швейцарські банкіри мають звикати до того, що своїх клієнтів вони мають заманювати економічною та політичною стабільністю та її вигідним стратегічним положенням у центрі Європи. І можливо ще одним моментом - ухилення від сплати податків так все ще і залишається не кримінальним правопорушенням. Зрозуміло лише одне, що цей механізм запушений і його вже не зупинити.

Бібліографічні посилання:

1. **Загоруйко Ю.** Швейцарія обстоює таємницю банківських вкладів: «Дзеркало тижня» №21, 08. 06. 2002.
2. **Нобель П.** Швейцарское финансовое право и международные стандарты / П. Нобель; [пер. с англ] – М.:Волтерс Клувер, 2007. -1152с. - с. 572.
3. **Рисін В. В.** Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: Навч. Посіб. - К.: УБС НБУ,2007. - с. 72-74.
4. Комерсант Власть № 30, 3 августа 1999
5. <http://news. finance. ua/ua/> Німеччина запідозрила швейцарський банк UBS у допомозі податковим ухильникам: 8. 11. 2012.
6. **Helena Bachmann** Why U. S. Tax Evaders Can No Longer Count on Swiss Secrecy - Time, 15. 03. 2012.
7. **Helena Bachmann** Switzerland: Are Its Days as a Tax Haven for Foreigners Numbered?-Time, 31. 10. 2012.
8. Beat Guldimann Inside Swiss Banking 2010
9. Benedicte Vibe Christensen Switzerland's Role As an International Financial Center International Monetary Fund 1986
10. **Ronen Palan**, Richard Murphy, Christian Chavagneux. Tax Havens: How Globalization Really Works Cornell Univerity, 2010

УДК 141. 338:165. 191

В. В. Бова

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

ПОЛІТИЧНІ АНТИТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НОВІТНІХ МІФІВ

Філософське осмислення процесу технологізації у політичній сфері суспільного життя, оскільки це є важливим у пізнанні можливостей політичних технологій. Висвітлення